

Druhy exekuce ve vzájemném srovnání

Petr Holešínský, Jan Hladký

1. EXEKUCE JAKO PROBLÉM

Jedním ze závažných problémů právní praxe 90. let jsou, kromě zdlouhavosti nalézacího řízení, nedostatky spojené s vymahatelností přiznaných práv. Kritika práce soudů a soudců je evergreenem českého denního i odborného tisku. Po celá devadesátá léta však rozhodující orgány odpovědné za fungování justice nebyly schopné najít odvahu k razantnímu řešení této situace. Ignorance podnětů z řad odborníků z praxe i teorie způsobila, že bylo promrháno mnoho drahocenného času. Přístup vlády i Parlamentu se začal pozvolna měnit pod tlakem veřejného mínění teprve koncem 90. let, kdy byly připraveny a schváleny některé procesní předpisy, jejichž úkolem je zefektivnit práci soudů v civilním řízení. Jedná se především o velké novely občanského soudního řádu¹, zákona o konkursu a vyrovnání², zákon o veřejných dražbách³ a zákon o soudních exekutorech a exekuční činnosti⁴, který je v současné době ve fázi projednávání senátního pozměňovacího návrhu Poslaneckou sněmovnou.

Tato legislativní aktivita, zvláště v oblasti exekucí, byla již nezbytná, protože se český stát ocitl v situaci, kdy mohl čelit žalobám podaným k Evropskému soudu pro lidská práva o náhradu škody pro porušení ústavně chráněného práva na spravedlivý proces, zakotveného v článku 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950⁵, kterou je Česká republika vázána. Vzhledem k tomu, že řízení vykonávací je součástí civilního procesu a právo na spravedlivý proces tvoří bezpochyby součást struktury základních lidských práv a svobod, podléhá mezinárodní ochraně i právo na spravedlivý výkon rozhodnutí. Z toho vyplývá, že pomalost a reálnou nevytížitelnost přiznaných práv, která je charakteristická pro české vykonávací řízení, lze považovat za porušení tohoto práva. Česká republika by tedy musela uhradit oprávněným škodu,

protože nedokázala zajistit výkon rozhodnutí vlastních soudních orgánů. Ostatně v takové situaci se již některé evropské státy ocitly, jmenovat můžeme kupříkladu Itálii nebo Řecko.

Ne všechny z uvedených předpisů však svojí kvalitou dávají důvody k nadějím, že pomohou zlepšit současný tristní stav vymahatelnosti práva. V tomto článku bychom chtěli pomoci srovnání exekuce, soudního výkonu rozhodnutí⁶ a nedobrovolné dražby, která je de facto quasixekucí, rozlišit výhody a nevýhody každého z nabízených řešení.

2. EXEKUCE A SOUDNÍ VÝKON ROZHODNUTÍ

Tyto dva druhy řízení vynucujících právo se od sebe odlišují nejen subjektem, který je odpovědný za její provedení, nýbrž i procesním postupem, který je u exekuce, na rozdíl od soudního výkonu rozhodnutí, mnohem rychlejší, efektivnější a vůči povinným také tvrdší. Šestá část o.s.ř. upravující výkon rozhodnutí ponechává stále převážně na oprávněném břemeno zjištění majetku povinného a aktivitu vedoucí k jeho zajištění a zpeněžení. Soudy toho často zneužívají, protože nejsou nijak zainteresovány na úspěchu provedeního výkonu rozhodnutí.⁷ Z širšího právněteoretického a sociologického pohledu lze odlišnost vnímat i mezi zastánci obou druhů exekuce. Strana, která je zastáncem soudního výkonu rozhodnutí a z jejíhož okruhu pochází poslední velká novela o.s.ř., se domnívá, že je třeba pouze zprůchodnit současný systém, který iniciativu svěruje věřiteli a odpovědnost ponechává na státu, přičemž navrhuje personální a materiální posílení soudů a zjednodušení dosavadních institutů soudního výkonu rozhodnutí.

¹ zákon č. 30/2000 Sb.

² zákon č. 105/2000 Sb.

³ zákon č. 26/2000 Sb.

⁴ K povaze tohoto institutu a jeho české předloze zákona viz VESELÝ J., ŠIMKOVÁ R., RYCHTALÍKOVÁ S., RAKOVSKÝ A.: Zákon o soudních exekutorech a jejich činnosti do našeho právního řádu, Parlamentní zpravodaj č. 9/1999, str. 17–20; DERKA L.: Zamyšlení nad jedním seminářem, Jurisprudence č. 1/2000, str. 20–22; RAKOVSKÝ A.: Postavení soudního exekutora, Jurisprudence č. 1/2000, str. 22–26; HLADKÝ J., HOLEŠÍNSKÝ P.: Několik poznámek k návrhu zákona o soudních exekutorech, Jurisprudence č. 2/2000, str. 12–15; RAKOVSKÝ A.: K soudním exekutorům, Jurisprudence č. 2/2000, str. 15–18.

⁵ Sdělení FMZV č. 209/1992 Sb.

⁶ Jsme si vědomi toho, že mluvit o exekuci a výkonu rozhodnutí a myslet tím dvě různé věci může být poněkud konfušní; avšak vzhledem k tomu, že současná právní terminologie neumožňuje jednoduše rozlišit výkon rozhodnutí soudním vykonavatelem postupem podle o.s.ř. a exekuci prováděnou soudním exekutorem podle exekučního řádu, musíme se uchýlit právě k rozlišování na „soudní výkon rozhodnutí“ a „exekuci“.

⁷ V praxi nejsou ojedinělé případy, kdy soudci navrhnou oprávněným, aby sami navrhli zastavení výkonu rozhodnutí poté, kdy se soudním vykonavatelům nepodařilo provést na první pokus soupis movitých věcí.

Zastánci řešení pomocí soudních exekutorů, mezi něž patří i autoři tohoto článku, jsou toho názoru, že nelze komplexní problém neefektivit vykonávacího řízení řešit pouze pomocí dílčí úpravy zastaralého předpisu. Občanský soudní řád jako základní procesní předpis soukromého práva stále, i po novelách v 90. letech, vykazuje znaky socialistického práva, které mělo za úkol upravit vztahy zejména mezi občany a mezi občany a socialistickými organizacemi. Proto tento předpis nemůže vyhovovat podmínkám a nárokům, které na procesní předpis klade právní stát a tržní hospodářství.

Jiným argumentem této skupiny právníků je odlišnost účelu nalézacího a exekučního řízení. Tyto jsou však v současné době upraveny společným předpisem a díky ustanovení prvního odstavce § 254 o.s.ř. i navzájem aplikačně propojena. Soud jako státní orgán je především povolán k ochraně práv a v nalézacím řízení, kdy se plně rozvíjejí pravomoci mu svěřené, autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech účastníků řízení. To by mělo být hlavním smyslem činnosti civilního soudu. Účelem exekučního řízení, které až dosud v našem státě zajišťoval také pouze soud, je co nejrychleji vymoci rozhodnutím uznaný nárok, pokud povinný neplní dobrovolně. Ptáme se, zda-li soud, jehož cílem a smyslem je nalézt právo, je také schopen efektivně toto právo vymoci. Dnešní evropská realita ukazuje toho schopen není, protože povaha činnosti soudce je odlišná od povahy činnosti exekutora. Jsme přesvědčeni, že exekuční řízení lépe zajistí nezávislá osoba, odlišná od soudu, která však bude soudu pomocníkem a na úspěchu provedeného exekučního řízení bude zainteresována.

V následující části našeho článku uvedeme několik příkladů srovnání procesního postupu v rámci exekuce dle exekučního řádu, soudního výkonu rozhodnutí dle o.s.ř. a postupu při provedení veřejné dražby. Chtěli bychom tak doložit přednosti navrhovaného exekučního řádu⁸.

2.1 NÁVRH

Podobně jako výkon rozhodnutí lze exekuci nařídit pouze na návrh oprávněného. Návrh na provedení exekuce může oprávněný adresovat exekutorovi, kterého si zvolí, přičemž není omezen žádnou místní příslušností exekutora, nebo ho může adresovat přímo soudu spolu s uvedením jména exekutora, který má být pově-

řen provedením exekuce. Podmínky nařízení exekuce jsou standardní a téměř shodné s podmínkami výkonu rozhodnutí. Kromě návrhu na zahájení řízení se jedná o pravomoc soudu a exekutora, příslušnost soudu, způsobilost být účastníkem řízení a procesní způsobilost, průkaz plné moci v případě zastoupení a neexistence překážky *litis pendentia* a *rei iudicata*. Nutným podkladem pro nařízení exekuce je exekuční titul, kterým se rozumí listina vydaná k tomu oprávněným orgánem, která má předepsanou formu a ve které se ukládá určité osobě povinnost něco v určité době plnit. Způsobilý exekuční titul musí splňovat materiální a formální předpoklady, musí být v právní moci a být formálně i materiálně vykonatelný⁹, přičemž exekuční řád rozšiřuje škálu exekučních titulů o exekutorský zápis¹⁰.

Již v návrhu na zahájení řízení se objevuje první podstatná odlišnost exekučního řádu od o.s.ř. Dle § 261 o.s.ř. musí oprávněný v návrhu na výkon rozhodnutí uvést způsob jakým má být proveden. Novelou byl tento paragraf rozšířen tak, že navrhuje-li oprávněný způsob výkonu rozhodnutí příkázáním pohledávky z účtu u peněžního ústavu, musí označit peněžní ústav a číslo účtu, z něhož má být pohledávka odepsána. Podobně je zproblematizován i výkon rozhodnutí příkázáním jiné peněžité pohledávky, kdy oprávněný musí označit osobu podlužníka a důvod pohledávky. Návrh na zahájení exekučního řízení žádné takové dodatečné podmínky neobsahuje. Oprávněný nemusí v návrhu uvést způsob provedení exekuce, jelikož tento způsob zvolí sám exekutor podle toho jaký majetek ve vlastnictví povinného zjistí. Jde o projev odlišného filozofického náhledu na exekuci. Soudní exekutor je osoba, která je způsobilá a svědčí jí dostatek pravomocí k tomu, aby kvalifikovaným a efektivním způsobem zjistila dostatek informací o majetku povinného. Přičemž na rozdíl od soudu je na tomto zjištění hmotně zainteresována. Je evidentní, v jak rozdílné pozici se exekutor oproti oprávněnému ve výkonu rozhodnutí nalézá. Co se týče jednotlivých způsobů exekuce, může je exekutor v exekučním řízení na rozdíl od výkonu rozhodnutí volně kombinovat bez omezení, které je pro soud stanoveno v § 263 o.s.ř.

2.2 PROHLÁŠENÍ O MAJETKU

Pro úspěšnou exekuci jsou zásadní pravdivé a úplné informace o stavu majetku povinného. Je chválné, že velká novela o.s.ř. zavedla do našeho práv-

⁸ Současný stav legislativního textu, který je nyní před projednáním senátního pozměňovacího návrhu Poslaneckou sněmovnou, je výsledkem přijetí rozsáhlého pozměňovacího návrhu ústavněprávního výboru PS PČR a Ministerstva spravedlnosti. Zásadní odlišností od původně navrhovaného znění, je aplikace způsobů výkonu rozhodnutí podle o.s.ř. i na exekuční řízení, přičemž v exekučním řádu jsou v rámci jednotlivých způsobů exekuce upraveny odchylky od o.s.ř.

⁹ K nutným náležitostem exekučního titulu viz A. TRIPES, Exekuce v soudní praxi, C.H. BECK 1997, str. 13-27, J. MACUR, Kurs občanského práva procesního, Exekuční právo, C.H. BECK 1998, str. 21-39.

¹⁰ Jedná se o úkon exekutora a rámci další činnosti, kterým sepíše zápis o dohodě, kterou se účastník zaváže splnit pohledávku nebo jiný nárok druhého účastníka vyplývající ze závazkového právního vztahu, v níž svolí, aby podle tohoto zápisu byl nařízen a proveden výkon rozhodnutí nebo exekuce, jestliže svou povinnost řádně a včas nesplní.

ního řádu prohlášení o majetku povinného (tzv. vyjevovací přísaha)¹¹. Tento institut upravený v § 260a an. umožňuje věřiteli s vykonatelným titulem navrhnout soudu, aby předvolal povinného a vyzval ho k prohlášení o majetku. Soud však tomuto návrhu vyhově dle § 260b odst.1 pouze tehdy, osvědčí-li oprávněný listinami, že jeho pohledávka nebyla nebo nemohla být ani s pomocí soudu podle § 260 uspokojena výkonem rozhodnutí příkázáním pohledávky z účtu povinného u peněžního ústavu. Vyjevovací přísahu upravenou v o.s.ř. lze použít i pro exekuční řízení, avšak omezující podmínka v § 260b odst.1 se nepoužije.

Co to bude znamenat v praxi? Bude-li chtít oprávněný využít k vymození své judikované pohledávky výkon rozhodnutí dle o.s.ř. a bude-li chtít získat potřebné informace, bude muset nejdříve dle § 260 odst.2 požádat soud, aby se dotázal povinného zda a od koho pobírá mzdu nebo jiný pravidelný příjem, popřípadě u kterého peněžního ústavu má své účty a jaká jsou čísla těchto účtů. V případě, že povinný ve lhůtě jednoho týdne neodpoví, může mu soud uložit v podstatě směšnou pořádkovou pokutu. Ovšem i kdyby pravdivě odpověděl, bude promrhán nejdůležitější okamžik celé exekuce a tím je moment překvapení. Povinný předtím, než na dotaz odpoví, převede svůj majetek jinam nebo na jinou osobu, v čemž mu nebrání žádný blokační zákaz.

Toto se však nestane, zvolí-li oprávněný cestu pomocí soudního exekutora. Ten totiž bude moci navrhnout soudu vyjevovací přísahu bez výše uvedeného omezení v § 260b odst.1 a to již před nařízením exekuce a jeho pověřením k provedení. Soud má povinnost vyjevovací přísahu nařídit do 15 dnů od doručení exekutorova návrhu, jinak bude odpovídat za škodu způsobenou oprávněnému a exekutorovi. S okamžikem doručení předvolání k vyjevovací přísaze povinnému je spojena neúčinnost právních úkonů týkajících se jeho majetku vůči oprávněnému. Z toho vyplývá, že oprávněný může posléze navrhnout provedení exekuce proti nabyvateli exekuci podléhajícího majetku, protože ohledně tohoto majetku nastala zákonná *cesse* mezi povinným a nabyvatelem. S porušením povinnosti prohlášení o majetku také spojeno naplnění skutkové podstaty trestného činu poškozování věřitele podle § 256 odst. 1 písm. d) trestního zákona a povinnému hrozí trest odnětí svobody až na jeden rok nebo peněžitý trest.

Kromě vyjevovací přísahy může exekutor při získávání informací o stavu majetku povinného využít po svém pověření také údaje, které mu mají povinnost poskytnout třetí osoby, jejichž okruh je v exekučním

řádu stanoven dostatečně široce a jejich povinnosti definovány dostatečně konkrétně.¹²

2.3 NAŘÍZENÍ EXEKUCE A USNESENÍ O NAŘÍZENÍ VÝKONU ROZHODNUTÍ

K tomu, aby mohl exekutor zahájit provádění exekuce, musí od soudu obdržet pověření k provedení exekuce, které je součástí usnesení o nařízení exekuce. Soud má povinnost exekutora pověřit provedením exekuce za předpokladu, že jsou splněny zákonné podmínky nařízení exekuce. Tedy jsou splněny procesní podmínky exekučního řízení, je zde pravomocný vykonatelný exekuční titul, návrh na zahájení řízení a žádost o pověření mají všechny náležitosti a nejsou pochybnosti o nepodjatosti exekutora. Soud nemá možnost vybrat si exekutora, kterého pověří, toto právo svědčí pouze oprávněnému.

Mezi usnesením o nařízení exekuce a usnesením o nařízení výkonu rozhodnutí je zásadní procesní rozdíl, i když název je *de facto* shodný. Usnesení o nařízení exekuce je procesní úkon, kterému v o.s.ř. nekoresponduje žádný z procesních úkonů soudu. Usnesení o nařízení exekuce je úkon, kterým soud oznamuje povinnému a osobám pověřeným vedením různých evidencí a rejstříků, uvedených v exekučním řádu, že byla zahájena exekuce a zároveň pověřuje exekutora jejím provedením. V tomto usnesení není ještě uveden způsob provedení exekuce, ten je až obsahem exekučního příkazu. Je možné říci, že usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí podle o.s.ř. se v exekuci rozpadá na usnesení o nařízení exekuce a exekuční příkaz, který však již vydává exekutor.

Jak jsme již uvedli, nemusí oprávněný ve svém návrhu na nařízení exekuce uvádět způsob jakým má být exekuce provedena. Z toho plyne i jiný charakter překážky *litis pendentia*. V exekučním řízení je na rozdíl od o.s.ř. pro překážku věci zahájené podstatná pouze totožnost účastníků řízení, pohledávky a exekučního titulu. Jestliže tato neodstranitelná překážka nastane, soud exekuci nenařídí nebo ji zastaví.

Usnesení o nařízení exekuce je velmi důležitým úkonem, který obsahuje generální inhibitorium majetku povinného, s nímž jsou spojeny hmotněprávní účinky, protože poruší-li povinný zákaz dispozice se svým majetkem tak, jak je uvedený v exekučním řádu, je taková dispozice ze zákona absolutně neplatná.

Někteří odborníci se však domnívají, že není nutné stanovit absolutní neplatnost přímo v zákoně. Nepřilís staré rozhodnutí Nejvyššího soudu¹³ neplatnost tako-

¹¹ Prohlášení o majetku bylo v o.s.ř. upraveno i před novelou v § 259, ovšem jen velmi stroze a navíc jej nebylo možno vynutit, záleželo pouze na povinném zda takové prohlášení učiní. Že se jednalo o zcela mrtvý institut je evidentní.

¹² Obdobně je povinnost součinnosti třetích osob například stanovena vůči správci konkurzní podstaty v zákoně č. 105/2000 Sb. (novela ZKV).

¹³ Rozsudek NS ze dne 4. 2. 1999, sp. zn. 21 Cdo 730/98, který ve své právní větě stanoví, že právní úkon, který povinný učinil v rozporu se zákazem vysloveným v § 305 písm.b) OSŘ ve znění do 31. 12. 1995, je absolutně neplatný.

vého úkonu obdobného úkonu v rámci vykonávacího řízení dovozuje z § 39 občanského zákoníku s odůvodněním, že právní úkon je neplatný proto, že zákaz vyplývá přímo ze zákona, který také soudu ukládá povinnost tento zákaz v usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí vyslovit. My se však domníváme, že aplikace § 39 občanského zákoníku na uvedenou situaci je přinejmenším problematickou interpretací tohoto ustanovení, které nesvědčí znění zákonného textu v § 305 ve znění před velkou novelou. Z ustanovení § 305 písm. c) vyplývá, že soud svým usnesením stanoví povinnost povinnému, přičemž ze zákona vyplývá pouze zmocnění ke stanovení takové povinnosti. Toto zmocnění je nutné s ohledem na čl. 4 Listiny základních práv a svobod. Proto zde dle našeho názoru nelze aplikovat § 39 občanského zákoníku, protože se nejedná o rozpor se zákonem, nýbrž o neplnění soudního rozhodnutí. Proto jsme přesvědčeni, že stanovení absolutní neplatnosti právních úkonů, kterými povinný disponuje se svým majetkem v rozporu s doručeným usnesením o zahájení exekuce bylo správným krokem. Usnesení o nařízení exekuce však ještě neobsahuje žádné arrestorium, jelikož v něm není ještě uveden způsob provedení exekuce.

Jak to bude vypadat v praxi? Soud doručí exekutorovi usnesení o nařízení exekuce, ten potom toto usnesení doručí oprávněnému a povinnému do vlastních rukou, dále orgánům pověřeným vedením evidencí a rejstříků, přičemž povinnému nesmí být toto usnesení doručeno dříve než oprávněnému a exekutorovi. Okamžikem doručení usnesení povinnému je zmrazena dispozice s jeho majetkem. Jaké jsou výhody oproti o.s.ř.? Především v rychlosti a účinnosti tohoto procesního kroku. Soud vydá usnesení o nařízení exekuce bez toho, aniž by zjišťoval majetek povinného a inhibitorium s ním spojené se vztahuje na celý jeho majetek.

Proti usnesení o nařízení exekuce může povinný podat k soudu do 15 dnů od doručení tohoto usnesení odvolání. I když se název tohoto procesního úkonu povinného shoduje s názvem řádného oprávněného prostředku dle o.s.ř., je rozsah oprávnění povinného s ním spojených koncipován odlišně. To je další rozdíl mezi řízeními podle o.s.ř. a exekučního řádu. Velká novela o.s.ř. rozšířila § 254 o odst. 4, který umožňuje uvádět v odvolání nové skutečnosti a důkazy a bude záležet pouze na výkladu soudů zda umožní uvádět nové skutečnosti a důkazy i vůči meritornímu rozhodnutí.

To je ale nepřijatelné z několika hledisek. Jednak povinný je již státem uznáný dlužník, který i nadále neplní své povinnosti. Řádné oprávněné prostředky vyčerpá již v nalézacím řízení, kde bylo autoritativně nalezeno právo. Je spravedlivé, aby i ve vykonávacím řízení mu bylo umožněno odvolávat se na skutečnos-

ti a důkazy, které měl uplatnit v nalézacím řízení? Zcela jistě ne. Tato paralýza vykonávacího řízení je způsobena aplikačním propojením nalézacího a vykonávacího řízení přes § 254 odst.1, přičemž velká novela o.s.ř. tento stav nadále prohloubila. Jiným argumentem proti odvolání ve vykonávacím řízení je argument vycházející z teorie civilního procesu. Nalézací řízení bylo ukončeno vydáním meritorního rozhodnutí, které lze napadnout řádnými oprávněnými prostředky. Poté co nabude právní moci a nebude v pariční lhůtě splněna povinnost v něm stanovená, stává se materiálně vykonatelným, přičemž formálně vykonatelným se stane poté, co bude opatřeno doložkou vykonatelnosti. Smyslem následné exekuce je tuto povinnost vymoci, nikoli opět rozhodovat, zda-li je oprávněná či nikoli. Cílem procesní obrany povinného v exekuci¹⁴ není a nemůže být změna anebo zrušení rozhodnutí, které je podkladem pro exekuci, protože by se jednalo o porušení klasické zásady *ne bis in idem*. Účelem poskytnutí možnosti procesní obrany povinnému v exekuci je přezkoumání, zda-li je exekuce částečně nebo zcela nepřipustná, což by vedlo k jejímu částečnému nebo úplnému zastavení. Hlediska pro posuzování nepřipustnosti exekuce jsou taxativně stanovena zákonem¹⁵. Slovenský zákonodárce tento zásadní teoretický i praktický rozdíl mezi oprávněným prostředkem a procesní obranou pochopil.¹⁶

V případě exekučního řádu se bohužel nepodařilo prosadit pojetí procesní obrany povinného ve formě námitek, které by neměly povahu řádného oprávněného prostředku. Podařilo se alespoň prosadit odvolání, v němž nelze namítat jiné skutečnosti než ty, jež jsou rozhodné pro nařízení exekuce, k ostatním soud nepřihlédne a nařízení exekuce potvrdí. Neobsahuje-li odvolání skutečnosti rozhodné pro nařízení exekuce nebo neobsahuje-li žádné skutečnosti, soud usnesením odvolání odmítne a rozhodne o nařízení exekuce. Z toho vyplývá, že novelizovaný § 254 odst. 4 se v exekučním řízení neuplatní.

2.4 EXEKUČNÍ PŘÍKAZ A USNESENÍ O NAŘÍZENÍ VÝKONU ROZHODNUTÍ

Významným procesním úkonem exekutora poté co mu je doručeno usnesení o nařízení exekuce, je exekuční příkaz. Tento úkon koresponduje s usnesením o nařízení výkonu rozhodnutí podle o.s.ř. Exekučním příkazem se rozumí příkaz k provedení exekuce některým ze způsobů stanovených zákonem. Z toho vyplývá, že exekutor může během provádění exekuce vydat několik takových exekučních příkazů podle toho, kolik způsobů provedení exekuce zvolí.

Exekuční příkaz doručí exekutor oprávněnému, po-

¹⁴ Jazykově a systematicky by bylo mnohem vhodnější použití názvu „námítka“.

¹⁵ Viz § 268 o.s.ř.

¹⁶ Viz § 50 z. č. 233/1995 Z.z. a na něj navazující judikatura, např. usnesení Okresního soudu v Piešťanech sp. zn. Er 294/99 nebo usnesení Okresního soudu v Žilině sp. zn. Er 1284/1998 nebo usnesení Okresního soudu v Povážské Bystrici sp. zn. Er 2009/99-27.

vinnému a dalším osobám, kterým se podle zvoleného způsobu exekuce podle o.s.ř. doručuje usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí. V exekučním příkazu je obsaženo speciální inhibitorium majetku povinného, na který se zvolený způsob exekuce vztahuje, přičemž s jeho porušením je opět spojena absolutní neplatnost takového porušujícího právního úkonu. V exekučním příkazu je také obsaženo zajišťovací i realizační arrestatorium vůči třetím osobám. Realizační fáze nastane poté, co bude třetí osobě doručeno vyznění o tom, že usnesení o nařízení exekuce nabylo právní moci, protože exekuci dle exekučního příkazu lze provést až po tomto okamžiku.

V praxi tedy exekutorovi nebude nic bránit v tom, aby během exekučního řízení vydal několik exekučních příkazů podle toho, kde se bude zrovna nacházet majetek povinného. Exekuce se tím stane mnohem operativnější a účinnější, protože ukáže-li se během exekučního řízení, že zvolený způsob je nevyhovující, není třeba exekuci zastavovat, nýbrž exekutor vydá nový exekuční příkaz k provedení exekuce jiným způsobem.

3. EXEKUCE A NEDOBROVOLNÁ DRAŽBA

Všeobecná skepse vůči vymahatelnosti práva, repektive k možnosti donucení dlužníka splnit rozhodnutí soudu, vedla během let 1998 a 1999 ke zpracování opravdu revolučního zákona, totiž zákona o veřejných dražbách. V tomto zákoně, vyjma kvalitně zpracované části o dobrovolných dražbách¹⁷, se nově objevuje i institut tzv. nedobrovolné dražby. „Nedobrovolnou“ se rozumí dražba nucená, dražba, k níž není potřeba souhlasu vlastníka¹⁸.

Nedůvěra k tomuto novému exekučnímu institutu se začala šířit se zjištěním, že za zákonem stojí pouze úzká skupina právníků a realitních kanceláří podporovaná některými bankami, jejichž základní pohnutkou bylo rychlé vyřešení problému nesplácených úvěrů a nadhodnocených zástav, na které musely být na základě rozhodnutí ČNB vytvořeny finanční rezervy, které blokují část bankovních aktiv. Bance vlastně stačí i provedení neúspěšné nucené dražby, na základě níž

může úvěr odepsat a rezervu využít v dalších bankovních operacích.

Další ranou důvěryhodnosti nuceným dražbám se stala evidentní lež jejich zastánců, že jde o „obvyklý a standartní (sic!) procesní institut zemí Evropské unie“ – pravdou však je, že v Evropě existují nucené dražby v podobě blízké koncepci užití v zákoně o veřejných dražbách pouze ve Španělsku¹⁹.

V současné době už není možné nevidět, že spor mezi zastánci nucených dražeb a zastánci soudních exekutorů se potáhne delší dobu. Dokladem toho je například velmi tendenční rozhovor uveřejněný v deníku Právo²⁰ s předsedou dozorčí rady Asociace realitních kanceláří Ing. Gavlasem, který druhou stranu obviňuje z monopolistických intrik a v některých případech neuvádí pravdivé údaje. Dost však úvah nad hašteřivými právníky, pro pochopení problému nucených dražeb je třeba zabrousit hlouběji do právní teorie. Bohužel na rozdíl od předchozí části zpracované s ohledem na chronologický procesní postup, jsme schopni komentovat pouze některé aspekty nucených dražeb²¹.

3.1 KONCEPT ČESKÝCH NUCENÝCH DRAŽEB

Kdyby měly být nucené dražby zrušeny způsobem, který schválila Poslanecká sněmovna ve své verzi návrhu zákona o soudních exekutorech²², mohly by být využity k názorné ukázce studentům práv, jak vypadá špatně legislativně zvládnutý návrh zákona. Bylo by to něco, co se v pohádkách nazývá šťastným koncem.

Původním záměrem předkladatele zákona o veřejných dražbách bylo posílit postavení věřitele²³, a to zjednodušením jeho procesní situace. V současné době totiž musí věřitel nejdříve získat exekuční titul, obvykle ve formě vykonatelného soudního rozhodnutí nebo rozhodčího nálezu, což může při zdlouhavosti nalézacího řízení a přetížení, zvláště obchodních soudů, trvat celá léta. Dnes již pravděpodobně nezjistíme, který geniální duch navrhl rozetnutí gordického uzlu přetíženosti našich soudů tím, že věřitel bude moci navrhnout nucenou dražbu dlužníkovu majetku bez exekučního titulu, pouze na základě existujícího zástavního práva²⁴. Následně pak byl „kolem“ tohoto nápadu po-

¹⁷ Tedy dražeb na návrh vlastníka.

¹⁸ Sama použitá terminologie ukazuje u předkladatele na neznalost právní doktríny.

¹⁹ Existence institutu nucených dražeb na návrh věřitele ve Španělsku vyplývá z velmi specifických historických podmínek.

²⁰ Zákon o soudních exekutorech uškodí ekonomice, Právo, 30. 8. 2000.

²¹ Zčásti pro neujasněnost procesního postupu dražebníka, zčásti také proto, že dosud žádná nucená dražba podle zákona o veřejných dražbách provedena nebyla.

²² Senát PČR posléze navrhl nerušit nucené dražby jako celek, ale zrušit § 36, odst. 2 v zákoně o veřejných dražbách, který byl předmětem nejostřejší kritiky. Oproti tomu ústavněprávní výbor Poslanecké sněmovny navrhoval zrušit „nedobrovolné“ dražby jako celek.

²³ Šlo zejména o banky, které do účinnosti zákona o veřejných dražbách měly údajně nasbírat asi 200 mld. korun problémových úvěrů zajištěných nemovitými zástavami.

²⁴ Podobný je např. francouzský procesní institut voie parée, nyní čl. 742 francouzského zákona o občanském soudním řízení prohlášen za protiústavní. Vycházel z možnosti věřitele navrhnout dražbu mimo civilní soudní řízení u nemovitých zástav, pokud smlouva byla uzavřena ve formě notářského zápisu.

staven koncept nucených dražeb²⁵, ale pravděpodobně bez hlubšího studia zahraničních právních řádů, které jasně dokladují obtížnost tohoto řešení.

Nucené dražby rezignují na ochranu třetích osob, zejména vydražitele. Akcentují právo věřitele získat zpět svůj majetek, ale činí tak způsobem, který snižuje míru právní jistoty. Kde dříve existoval problém pouze mezi věřitelem a dlužníkem, po jehož vyřešení následovala teoreticky hladká, reálné však pomalá exekuce, zákon o veřejných dražbách odsouvá řešení zdržujících právních aspektů do doby po vydražení zástavy a rozehrává trojúhelník věřitel – dlužník – vydražitel²⁶. Z hmotněprávního pohledu jde o zavedení institutu „koupě na zkoušku“. Z pohledu formální logiky jde o nedodržení principu, že nejlepším řešením je to, které je nejjednodušší.

Základním problémem, který se při pokusech o zavedení jakékoliv podoby institutu *voie parée* ještě nikde na světě nepodařilo vyřešit, je autoritativní rozhodnutí o existenci splatné pohledávky, případně i otázky platného vzniku zástavního práva. Kdo má o této věci rozhodnout, když ne soud nebo arbitř pod dohledem soudu? Existuje vůbec nějaký jiný subjekt, způsobilý rozhodovat o právech a povinnostech třetích osob? Pokud máme možnost srovnat procesně nejpokročilejší kodexy Quebecu, Nizozemí nebo Švýcarska, nakonec vždy skončíme u rozhodnutí soudu²⁷. Česká cesta, kdy věřitel cosi čestně prohlásí před notářem, ten toto osvědčí a na základě tohoto čestného prohlášení bude dražebník dražit, je chybná již od počátku. V samotném procesu nucené dražby se dražebník nutně ocitá v situaci, kdy v zájmu úspěšnosti dražebního procesu musí o právech a povinnostech třetích osob rozhodovat.

3.2 PROCESNÍ PROSTŘEDKY OBRANY DLUŽNÍKA

Protože využití institutů podobných *voie parée* je poněkud drastické, je potřeba najít způsob, kterým se jeho zneužitelnost omezí na minimální možnou hranici. Předně se dlužníkovi, zástavci a vlastníkovi umožňuje na základě § 48, odst. 5 podat tři různé návrhy

na předběžné opatření a to proti věřiteli (navrhovateli), dražebníkovi a vydražiteli. Dlužník tedy, pokud má schopného právníka, bude schopen ztěžovat situaci ve všech stádiích dražebního procesu. Soud by měl rozhodnout o vydání předběžného opatření do sedmi dnů, to je však v našich podmínkách iluzorní. V zájmu dražebníka a věřitele tedy je využít v co největší možné míře momentu překvapení, fikce doručení a dále minimálních možných lhůt stanovených zákonem o veřejných dražbách²⁸. To by v konečném důsledku jistě vedlo k pokusům o obcházení zákona, opomíjení některých lhůt a poškozování práv dlužníka.

Z hlediska vymahatelnosti práva je evidentní, že chtít nechtít bude nakonec i ve veřejných dražbách do celého procesu vtažen soud a celé řízení se zbytečně prodlouží. Laskavý čtenář si jistě povšimnul výše zmíněného zrušení kritizovaného druhého odstavce § 36 zákonem o soudních exekutorech. Taková změna ale proměňuje nucené dražby v monstrózní frašku a neživotný procesní institut.

Nejde totiž jenom o předběžná opatření. Dlužníkovi je přiznáno 42 důvodů žaloby na neplatnost dražby. Některé sice zákon zbytečně stanoví dvakrát, ale vzhledem ke skutečnému rozsahu procesních problémů je možno najít dalších nejméně dvacet, které by měly být pro jejich závažnost v zákoně uvedeny. Nejsou.

3.3 NEDOBROVOLNÉ DRAŽBY – NEDOBROVOLNĚ ZBYTEČNOSTÍ?

Ve společnosti, která si uvědomuje tíživý problém vymahatelnosti práva, se zákonitě musí časem objevit návrhy na jeho řešení. Nucené dražby v podobě, jak je představil zákon o veřejných dražbách, nesplňují kritéria vhodného řešení. Byly představeny jako řešení radikální, ale byly pouze řešením jednostranným. Byly představeny jako řešení spásné, ale jsou cíleny pouze na zástavy z minulých let. Byly představeny jako řešení nepostradatelné, ale staly se zbytečnými.

Nebylo by ale moudré nucené dražby zavrhnout. Institut nucené dražby, pokud dojde časem k samostatné úpravě exekucí mimo o.s.ř., bude muset být její součástí. To co nucené dražby dělá nucenými, je subjekt,

²⁵ Znění § 36, odst. 2 zákona o veřejných dražbách: *Bylo-li zástavní právo k nemovitosti uloženo či zapsáno do katastru nemovitostí před účinností tohoto zákona nebo vzniklo-li zástavní právo k movité věci před účinností tohoto zákona na základě platné zástavní smlouvy a učinil-li navrhovatel čestné prohlášení ve formě notářského zápisu o tom, že má vůči dlužníkovi splatnou pohledávku, z níž není plněno a která je zajištěna tímto zástavním právem, je dražbou nedobrovolnou rovněž dražba prováděná na návrh dražebního věřitele, jehož pohledávka je zajištěna tímto zástavním právem.*

Z textu jasně vyplývá tendence řešit stav minulý.

²⁶ Při vědomí toho, že se v současnosti objevily diskuse i nad tím, zda je podle zákona o veřejných dražbách možné použít *restitutio in integrum*.

²⁷ I když celý proces nemusí být nutně tak formální. Například ve Švýcarsku věřitel označí soudnímu exekutorovi dlužníka a uvede výši pohledávky. Dlužníkovi soudní exekutor oznámí, že pokud do stanovené lhůty nepodá námitky, zahájí proces, ve kterém bude pohledávka uspokojena. Nutno podotknout, že dosud se nejedná o exekuci, protože jde o soudním exekutorem a soudem kontrolovaný proces dobrovolného plnění, který je možné kombinovat s různými předběžnými opatřeními. Veškeré náklady, které by kdokoli utrpěl nesprávným označením dlužníka nebo výše pohledávky jsou k tíži navrhovatele.

²⁸ Nelze totiž zakázat něco, co se již stalo (R 53/64) a ani nelze předběžným opatřením vyslovit povinnost k odstoupení od smlouvy. Výslovně je nemožnost předběžným opatřením uložit odstoupení od již uzavřené smlouvy uvedena v rozhodnutí VS Praha 3 Cmo 843/94.

který je schopen vnutit dlužníkovi svou vůli. Tímto subjektem nemůže být dražebník, protože má stejné postavení jako dlužník nebo věřitel. Ideálním by byl soudní exekutor²⁹, který by nucenou dražbu prováděl pod dohledem soudu.

Na druhou stranu je dobré si uvědomit, že celosvětově se od institutů jako *voie parée* a věřitelské svépomoci ustupuje a jakýkoliv legislativní posun v tomto směru by měl být promyšlen důkladněji, než se stalo u zákona o veřejných dražbách. Zákonodárce si alespoň ušetří kouzlo nechtěného, když měsíc po účinnosti zákona schválí jeho zrušení.

4. MÍSTO ZÁVĚRU

Vzhledem k tomu, že autoři se podíleli na přípravě zákona o soudních exekutorech, je možné, že kromě utrpeného šoku z průběhu legislativního procesu byli navíc infikováni virem soudního exekutorství a nejsou schopni pro stromy vidět les.

V dané souvislosti proto oceníme, pokud zejména kolegové z domovské fakulty vnesou námítky či doporučení k reformě exekučního procesu prostřednictvím některého z fakultních časopisů.